

ЮВІЛЕЇ

Станіслав Маринчик

●

ЗУПИНЕНИЙ ПОЛІТ

Хрущовська «відлига» повернула нам багато імен, які за роки культу особи Сталіна потрапили під жорна комуністичного тоталітаризму і на довгі роки лишилися за сімома замками. До числа талановитих майстрів поетичного слова, які розділили трагічну долю багатьох побратимів по перу, що загинули в лабетах сталінських посіпак, належав і український поет Григорій Саченко.

Григорій Кирилович Саченко народився 6 грудня 1905 року в селі Хаєнки Ічнянського повіту на Чернігівщині, в родині робітника вагоноремонтних майстерень. Під час навчання в початковій трудовій школі Григорій виявив неабиякі здібності до науки і в 1922 році успішно склав іспити до педагогічного технікуму в м. Мрин. Позаяк ще зі шкільної лави хлопець мріяв бути вчителем, то вчився бездоганно, з великою любов'ю до обраної професії.

Улітку 1926 року юнак закінчив технікум, одержав посвідчення вчителя і, сповнений молодого енергії та творчого запалу, поїхав за направленням у село Сиволож колишнього Комарівського, а тепер Борзнянського району. Знання, одержані в технікумі, молодий учитель щедро передавав своїм вихованцям.

Звичайно, просвітницьку діяльність Григорій не обмежував тільки школою. Він брав активну участь у громадському та культурному житті села.

У сільському клубі організував гуртки художньої самодіяльності, від старожилів села записував стародавні народні пісні, думи, легенди, перекази, включаючи їх до репертуару діючих гуртків.

Ініціативного молодого вчителя-комсомольця помітили в районі. Незабаром його обрали членом Комарівського райкому комсомолу. Саме комсомол і направив Григорія вчитися до Києва. Здібний юнак навчається в Київському інституті народної освіти.

Інститут Саченко закінчив у 1931 році. А коли з 1933-ого цей навчальний заклад одержав статус університету, він продовжує навчання, а потім закінчує аспірантуру і викладає історію української літератури. В 30-х роках минулого століття інститут ім. Т.Шевченка Міністерства народної освіти УРСР переїздить з Харкова до Києва. Григорій Кирилович працює тут науковим співробітником. Спільно з молодими науковцями, палкими шанувальниками творчості Т.Шевченка, Саченко проводить складну дослідницьку та наукову роботу, готуючи до першого академічного видання твори Великого Кобзаря. Разом з Григорієм над вивченням творчої спадщини генія українського народу працювали письменники та критики Є.Шаблійовський, Ю.Костюк, П.Колесник, І.Гончаренко, Ю.Йосипчук, Л.Костенко, Л.Сукачов та інші.

Науково-дослідницька робота вимагала величезної уваги до творчої спадщини Тараса Григоровича. Без елементарних умов, у тісному приміщенні інституту молоді ентузіасти

ретельно вивчали і відкривали для нинішніх та прийдешніх поколінь творчу спадщину Великого поета. Палкі, людяні і правдиві твори Шевченка були взірцем для Саченка, вони, ніби життєдайна вода, додавали йому снаги, пробуджували в серці інтерес та любов до красного слова, збагачували творчу аuru.

Почав віршувати Саченко ще під час навчання у педагогічному технікумі. А в 1926 році його виразні і яскраві поезії були опубліковані і дійшли до широкого кола читачів. З роками поетичний талант у Григорія розвивався, і все частіше його неординарні поетичні рядки з'являлися на сторінках газет та журналів «Молодняк», «Глобус», «Життя і революція», «Літературна Україна».

Після жовтневої революції 1917 року в мистецтві та літературі розпочалася епоха соціалістичного реалізму. Біля першовитоків нового напрямку в поетичній творчості стояли Василь Чумак, Василь Еллан (Блакитний), Павло Тичина, Максим Рильський, Володимир Сосюра, а згодом Микола Бажан, які стали класиками української літератури.

Творчі ряди письменників 20-30-х років поповнювалися за рахунок талановитої робітничої, селянської та студентської молоді, з якої вийшло чимало відомих письменників. Це, зокрема, Яків Баш, Іван Вирган, Любомир Дмитерко, Микола Нагнибіда, Ігор Муратов, Микола Шеремет, Анатолій Шиян та інші.

До цієї плеяди талановитих належав і мій земляк Григорій Саченко.

Григорій Кирилович був членом Спілки селянських письменників «Плуг», яку очолював Сергій Пилипенко. До спілки входили: Сава Божко, Володимир Гжицький, Андрій Головка, Григорій Епик, Олександр Копиленко, Іван Кириленко, Петро Панч та інші письменники. «Плужани» проводили велику культурно-освітню роботу в селах України і палко виступали за тісне спілкування революційного селянства і пролетаріату та створення нової соціалістичної літератури.

Отже, немає нічого дивного, що бурхливе життя тієї пори знайшло відображення і в творах Саченка.

Поет дуже вимогливо ставився до своєї творчості. Кожен новий вірш не поспішав публікувати. На його робочому столі постійно «відлежувалася» кипа поезій, які він по кілька разів переписував, старанно підбирав епітети та метафори, наполегливо шліфував, доки вірш не набував художньої досконалості.

Чи не тому за його коротке творче життя світ побачили тільки дві збірки поезій: у 1931 році - «Зустрічний ентузіазм» та у 1936-у - «Зеніт» та низка літературних розвідок.

Було б помилково думати, що поетична палітра Саченка була надто однобічно-вузькою, що поет лише оспівував натхненну працю радянського народу та соціалістичні перетворення.

Він тепло і задушевно оспівує також людські почуття, ширу дружбу, любов, красу рідної природи. Ніби талановитий художник, малює яскраві поетично-образні картини. В його творах відчувається досконала техніка віршування, глибинні думки, цікавий сюжет. Скажу без перебільшення, що Саченко в українській поезії сказав своє творче слово.

Поет народився в селі, тут пройшло його дитинство, тут він почав освоювати навколишній світ. Разом з однолітками ходив ловити рибу, у ліс по гриби, пас у полі худобу, допомагав батькам орати, сіяти, косити. На все життя запам'яталися йому рожеві світанки, казкове палахкотіння сонця у відблисках ранкової роси. Григорію було добре знайоме життя і праця селян. Може тому, так пристрасно й натхненно написаний вірш «Жнива». Цю тему освітлювало не одне покоління поетів, а як вдалася вона Саченку, можемо судити з уривка цього вірша.

*На сон короткий тут не важ:
Гарячі дні. Вже йдуть жнива.
Вони в схід сонця починались,
Пливли в житах крильми косарок.
І небо насніх напинало
Тугі вітрила серед хмар.
На сон короткий тут не важ, -
Гарячі ночі у жнива.
Вони беруть поля в обійми
Гарячих, жнивних, смаглих рук
І до зорі, до третіх півнів,
До сонця, що вгинає пруг.*

Автор уміло відтворює картину хліборобської праці. Яскраві художні образи збагачують палітру вірша: «... ще сонце плаває в росі - то ж вийдем з косами усі...», «... і схилимо густі жита, щоб осінь ситою вітатъ...», «...Як пахне! Наче цвітом лип. Медовий, свіжий житній хліб... !»

За кредо поет обрав вислів І.Франка: «Якби ти знав, як много важить слово». У поетичний рядок класика української літератури Саченко вкладає максимум пристрасті свого таланту і творчої душі. Свій творчий принцип він окреслив поемою «Слово», епіграфом до якого взяв рядки Великого Кобзаря «Я на сторожі коло їх поставлю слово».

*Ти прийдеш до мене
З безсонних ночей
Дисонансами, дикими шумами
Ти нервуєш мене,
Жаром груди печеш, -
Я ж благаю, - щоб звуками Шумана.
Ти яришся навкруг,
Закипаєш вогнем,
Ти неясне, як присмерки вулиць,
Як жага у степу:
Скорсу колос там гне, -
Шум хлібів, що його ми забули...*

.....
*Так заходить неждано
В заюжений день,
Наче скалка, ущемлене слово,
Мов цензура стоїть,
Від порогу не йде,
І зловити - даремно, - не зловиш.*

Тема кохання завжди була і залишається найактуальнішою у творчості поетів усіх часів і народів. Сьогодні дивно читати, що у роки, коли жив і творив Саченко, багато критиків і літераторів затято виступали проти оспівування у мистецтві вічного почуття, вважаючи це «буржуазними пережитками». Натомість закликали більше відображати тему соціалістичної праці, індустріалізації та колективізації.

Всупереч настирливим рекомендаціям критиків Григорій Саченко писав ліричні вірші про людські взаємини, відтворюючи палку, щиру і красиву любов. Наприклад, поезії «Про ровесниць», «Стрибок!» На тлі розповіді про парашутний стрибок автор відверто і зворушливо говорить про прекрасні почуття до коханої. Світлим ліризмом віє від цього вірша, ледве помітним штрихом поет малює прекрасний образ дівчини. Тут чимало цікавих художніх образів і творчих знахідок: «Дня голубий парашут», «Дихають сіллю вітри!», «Дівчино-серце, русява», «Дай-но очей своїх синь!» тощо. Цікаво, що вірш про кохання написаний у стилі репортажного жанру.

Зірке око Григорія уміло в буденному житті помітити цікаві і неординарні картини, а його поетична душа яскравими барвами художнього слова животрепетно відтворювала побачене й пережите. Щоб знайти шлях до серця читача, він наполегливо шукає нові художні образи і прийоми. У вірші «Шевченко» автор не відтворює словесний портрет Великого Кобзаря, а за допомогою влучно підібраних метафор та епітетів малює яскраві картини, які повертають нас у епоху, коли жив і творив Шевченко.

Ще у студентські роки у Києві Саченко познайомився із земляком, молодшим братом українського поета Василя Чумака Миколою. Чумак був на чотири роки молодший від Саченка, він закінчив літературне відділення інституту народної освіти (нині Київський державний університет ім. Т.Шевченка), навчався в аспірантурі, писав вірші і працював над науковою дисертацією про творчість свого старшого брата Василя. Про дружбу Григорія Саченка з Миколою Чумаком свідчить вірш «Мандрівка до міста Віжня», якого Григорій присвятив землякові.

На жаль, мрії і плани молодшого Чумака не збулися.

У Миколи був друг Георгій Колісніченко, який часто гостював не тільки в Києві, а й у родинному будинку Чумаків в Ічні. У 1936 Микола мав необережність у присутності молодого подружжя Колісніченків у своїй хаті розповісти анекдот. Анна - дружина друга - написала донос. Нишпорки НКВС уже стежили за Чумаком і шукали привід, щоб арештувати його. І коли в київській квартирі Миколи Григоровича зробили обшук, то виявили щоденник, у якому поряд із записами «грошей катьма», «немає за що пообідати», виявили записані анекдоти, які можна було почути в народі.

*- Батько в СОЗі, мати в СОЗі,
діти лазять по дорозі:*

*пуза голі, лапті в клітку
виповнюють п'ятилітку.*

*Товарищ Ворошилов,
Опасность на носу!
А конница Буденного
Пошла на колбасу!*

Окрім цього, знайшли наган, дозволу на носіння якого не було. І коли поцікавилися, звідки зброя, з'ясувалося, що Чумак давно купив її у Григорія Саченка.

Слідча ниточка потяглася до Григорія Кириловича. Йому інкримінували поставку зброї терористу Миколі Чумаку. З листопада 1936 року Саченка арештували. Він категорично заперечував свою причетність до будь-якої антирадянської організації. Але переконати упереджених слідчих не вдалося. Крім того, його звинуватили у зв'язках з репресованими раніше членами письменницької організації «Плуг» Сергієм Пилипенком, Володимиром Гжицьким та іншими, і його доля була вирішена.

Після того, як у 1956 році на XX з'їзді КПРС Микита Хрущов розвінчав культ особи Сталіна, в сталевих сейфах комітету Державної безпеки було виявлено «обвинувачувальні» документи багатьох репресованих. Відшукали й особисту справу поета Григорія Саченка, в якій зазначалось, що Саченко Г.К. «... був учасником української контрреволюційної організації і входив до однієї з бойових груп, керівником якої був Чумак М.Г....» Військовим трибуналом Київського військового округу 9 червня 1937 року Г.Саченко був засуджений на 8 років тюремного ув'язнення з ущемленням політичних прав упродовж 5 років та конфіскацією особистого майна.

Репресованого поета для відбування строку покарання відправили на Далекий Схід. Там, у тюремних таборах, і загубилися його сліди.

Несподіване лихо завдало родині Саченків тяжкого удару: від горя і страждань помер батько, а в матері почав потьмарюватись розум.

Марія Пилипівна Саченко, ненька репресованого поета, двадцять два роки жила з несправедливим клеймом матері «ворога народу».

Але з часом історія усе розставляє на свої місця. 21 жовтня 1958 року поета було реабілітовано. Активну участь у відновленні доброго імені Григорія Саченка брало правління Спілки письменників України, а також його колишні друзі та побратими по роботі в Інституті літератури ім.Т.Шевченка Євген Шабліовський та Степан Крижанівський.

Безумовно, до нас дійшли не всі поезії члена Спілки письменників СРСР Григорія Саченка, чимало їх згубилося в архівах НКВС, частина розпорошилася по різних періодичних виданнях. У 1964 році в Київському видавництві «Радянський письменник» світ побачила посмертна поетична збірка Григорія Саченка «На чатах». Передмову до книжки написав літературознавець Микола Пивоваров. Можна гадати, що він особисто знав Григорія Кириловича, оскільки вони одночасно навчалися в університеті. Редагував книжку відомий поет Іван Гончаренко, з яким Саченко колись працював у Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка. До збірки ввійшли поезії з книг «Зустрічний ентузіазм» (1931) та «Зеніт» (1936), а також з різних періодичних видань та особистого архіву поета, який упродовж багатьох років бережно ховала від державного ока мати репресованого поета.

Минуло немало літ, як пішов з життя Григорій Саченко.

Само собою зрозуміло, що окремі твори поета в нових умовах життя втратили свою актуальність та ідейно-художню цінність. Однак його поетичний світ залишає нам чимало цікавих творчих знахідок, художніх образів та спостережень. У ньому вчувається щира авторська любов до поетичного слова, людини, рідної землі. Отже, твори Г.Саченка - це наша історія, і ми повинні знати, про що писали поети 20-30-х років минулого століття, як розвивалася українська поезія. Наш земляк був на передовому краї майстрів красного письменства, які упевнено торували шлях до класичної української поезії пожовтневої доби.

У тридцять один рік поета арештували. Недовго після того він прожив. Не встиг розквітнути його поетичний талант. Він тільки-но вийшов на широкий шлях літературної творчості, тільки-но відчув смак поетичного слова і тільки-но злетів у безкрає небо поезії. Але не встиг розправити творчі крила, як сталінські опричники зупинили його поетичний політ.

Станіслав МАРИНЧИК.